

Sund mad, fællesskab og logistik – kan det gå op i en højere enhed?

Indhold

Forord	2
Indledning	3
Formål	3
Metode.....	3
Resultater.....	4
De fleste er positive – de er startet med ”ja hatten” på.....	4
Ernæring er vigtig, men ikke vores bord.....	4
Kvaliteten er derimod et vigtigt tema	4
Er skolemaden skolens hemmelige trick? En ny maddannelse?	5
Udligning af sociale uligheder er vigtig.....	6
Hvorfor er det nu lige at vi ikke alle skal spise sammen?	6
Lave selv, få det fra kommunen eller ude i byen.....	6
Mere eller mindre forældreinvolvering?	7
Bliver de mere læringsparate?	7
Lægger forsøgsdesignet begrænsninger i vejen?	7
Appendix.....	8

Forord

Dette notat indeholder de første resultater fra undersøgelsen af lærer- og skoleleder holdninger til forsøgsordningen med skolemaden. Undersøgelsen er gennemført over foråret 2026 i et udvalg af de omkring 180 skoler, der deltager i ordningen. Udvælgelsen er sket ud fra en stratificeringsstrategi, således at de forskellige forsøgsprogram parametre er forsøgt repræsenteret så godt som muligt. Dette notat fokuserer primært på lærernes holdninger. Udvælgelsen har sigtet på at få 18 skoler repræsenteret i form af interview med dels en ledelsesrepræsentant og en lærer/pædagogisk repræsentant – med andre ord 36 informanter. For at sikre mod frafald, blev der forsøgt indgået aftaler med 44 informanter. Af disse er 31 repræsenteret i nærværende notat.

Bent Egberg Mikkelsen
Professor/forsker
Lunds Universitet/Københavns Universitet

22. juni 2026

Indledning

I november 2024 vedtog en række aftalepartier i Folketinget at afsætte knap 1 mia. danske kroner til forsøgsordningen over fire år på danske skoler og frie grundskoler omkring skolernes ordninger. Aftalepartierne blev enige om at teste forskellige parametre herunder betaling kontra ikke betaling og ekstern leverance kontra intern leverance. Partierne var også enige om at forskellige aldersgrupper skulle være repræsenteret i forsøget og at det er kun var en del af eleverne på de enkelte skoler der skulle deltage i ordningen. Med andre ord en klasse tilgang snarere end en "hel skole tilgang". Der var samtidig enighed blandt aftalte partierne om at der skulle ske en grundig evaluering af ordningen. Denne evaluering er allerede i gang, men der er samtidig åbnet op for følgeforskning. Den officielle evaluering indeholder i mindre grad kvalitative tilgange - altså tilgange, der forsøger at forstå "hvorfor" og "hvordan" snarere end "hvor meget". Det forsøger nærværende undersøgelse af råde bod på ved at tage udgangspunkt i lærere holdninger og holdninger fra ledelses repræsentanter på skolerne. Det er således en undersøgelse, der giver et indtryk af de første erfaringer med ordningen snarere end en "udholdenheds" eller "stresstest" der ser på de mere langsigtede erfaringer – den egenskab der ofte refereres til som "Sustainability of Intervention".

3

Formål

Formålet med undersøgelsen er at forstå positive og negative sider ved skolemadsforsøget på skolen set fra læreres og skolelederes perspektiv. Herunder at komme ind på trivsel og læringsparathed samt processen omkring selve opstarten af forsøget lokalt i forhold til de praktiske rammer. Derudover er formålet endvidere at belyse eventuelle særlige sociale ulighed aspekter i ordningen samt lærernes og elevernes konkrete involvering i forsøgsordningen.

Metode

For hver skole inviteredes én lærer og én ledelsesrepræsentant og der blev brugt en matrix som havde til formål at få alle variable samt geografi repræsenteret. Det var dog ikke i alle tilfælde muligt at få alle udvalgte skoler med da ikke alle skole nødvendigvis ønskede eller have tid at lade sig repræsentere. Kun folkeskoler og altså ikke frie grundskoler indgik i undersøgelsen. For at dække variationen og variableerne *Lokal/Extern* (2), *Betaling* 00, 15, 25 (3) og *Aldersgrupperne* Ind, mellem, ud (3) blev 18 skoler udvalgt svarende til omkring 10 pct af de ca 180 deltagere i forsøgsordningen. Tages der højde for at en del af disse er frie grundskoler, så er den procentvise repræsentation dog højere. For hver blev en ledelsesrepræsentant og en lærer inviteret. Det gav en total på 36 informanter. Inden gennemførelse af interviews blev der foretaget

en søgning på InfoMedia for at afklare om skolen havde været omtalt i forhold til forsøgsordningen. Oplysningerne fra eventuelle mediedækninger blev hvor det var relevant anvendt som supplerende information i undersøgelsen. Alle interviews blev optaget, maskintransskriberet og rensset før de blev analyseret. Der blev anvendt en ”grounded” analytisk tilgang hvor temaer udkrystalliserede sig selv og de var således ikke udvalgt på forhånd.

Resultater

De fleste er positive – de er startet med ”ja hatten” på

Resultaterne viser at lærerne generelt svarer positivt på spørgsmål om hvorvidt skolemad gavner elevernes udbytte af undervisningen og fællesskabet i klassen. Generelt at de åbne og positive over forsøget. Det er der jo selvsagt en vis bias i fordi skolerne selv har meldt sig til. Og samtidig har de valgt at stille op til interviews hvilket indikerer at de fra starten kan antages at have et positivt udgangspunkt. Der er dog en svag tendens til at jo længere vi kommer hen og forsøget jo mere bliver der fokuseret på udfordringer og problemer. Her ser det ud til at det i starten var lettere at forklare besværlighederne med at ”al begyndelse er svær”. En del informanter er kritiske overfor den kunstige opdeling, der foretages som følge af forsøgsordningen krav. Mange havde gerne set en ”alle for en ordning” - Altså en slags ”hel skole tilgang” og fremhæver at det med den kunstige opdeling bliver svært at vurdere det fulde udbytte af en kollektivt skoleorganiseret madordning. Generelt er der også en positiv holdning i forhold til selve aftalen og selvom en del informanterne er kritiske overfor vigtigheden af de undersøgte variable, så er der også en respekt for at det er den måde folkestyret arbejder på.

Ernæring er vigtig, men ikke vores bord

Lærernes profession faglighed tilsiger at man er primært interesseret i pædagogik og læring. Derfor er det heller ikke overraskende at de ikke er specielt interesserede i det ernæringsmæssige. Det er vigtigt – javel – men den udbredte holdning er, at den opgave ligger hos andre – og her sigtes til sundheds- og fødevaremyndigheder. Men generelt er der tillid til at kostanbefalingerne fra FVST nok skal sørge for den del. Der er generelt en tro på automatikken i at ”serverer man sund skolemad for børn så spiser man også sundere” – vel at mærke hvis den sensoriske og øvrige kvalitet ellers er i orden. Nogle af lærere henviser også til at der ser ud til at være en vis international forskningsmæssig evidens for at skolemad virker rent ernæringsfysiologisk. Med andre ord en tro på, at såfremt det er det offentlige, der står bag gryderne så hæver man automatisk den ernæringsmæssige overligger i sammenligning med madpakken.

Kvaliteten er derimod et vigtigt tema

Mens det ernæringsmæssige anses som et ekspertdomæne og et spørgsmål for diætister og ernæringsprofessionelle – og ikke for lærere - er det anderledes med

kvaliteten af maden. Her er en del af lærerne kritiske over for at kvalitetskriterierne er forholdsvis begrænsede. At vurdere måltidskvalitet overordnet betragtes her som et lægmandsspørgsmål. Altså noget som alle kan tillade sig at have en holdning til. Interviewene giver også et klart indtryk af, at det har været et vigtigt tema både i udvælgelsen af leverandører, men også i den daglige drift. Nogle er blevet skuffede, andre blevet positivt overraskede. Nogle lærere mener at kvalitetskriterierne godt kunne have været mere ambitiøse i stedet for blot at forholde sig til fødevarestyrelsens anbefalinger, Selvom der også gives udtryk for respekt for, at det at sætte generelle kvalitetsmæssige måltidskriterier op er en udfordrende opgave.

Trivsel og fællesskaber er et centralt tema

Mens ernæringen og til en vis grad det kvalitetsmæssige betragtes som "andres" domæne, så føler alle informanter sig på hjemmebane når, det gælder potentielle effekter som trivsel fællesskab og til en vis grad læringsparathed. Generelt fremhæver informanter ting som fællesskab og det at spise sammen. I flere sammenhænge bliver udtrykket skolefællesskaber nævnt. En del peger på, at skolen her faktisk har mulighed for at være med til at skabe noget helt nyt, altså en slags afledt effekt af selve det madmæssige. Flere informanter fremhæver også, at trivslen og det sociale netop nu er vigtige, fordi man allerede rutinemæssigt måler trivslen blandt elever. De samme informanter er dog kritiske overfor om det er muligt at måle nogen effekter i de generelle trivselsmålinger netop fordi udvælgelsen af personer til måling er blevet så relativt "udtyndet" som den er. De understreger at det udvælgelsen af dem, der måles på typisk kun er en del af klassen og at klassen samtidig kun en del af et større skolefællesskab.

5

Er skolemaden skolens hemmelige trick? En ny maddannelse?

Generelt giver informanterne udtryk for at have lang erfaringsbaggrund på det observationsmæssige plan, når det gælder elevernes traditionelle spisevaner både hvad angår madpakker og andre former for mad der indtages på skolen. Her er det en udbredt holdning blandt informanterne, at det dannelsesmæssige når det gælder spisevaner er vigtigt. Altså at skolemaden kan være med til at modvirke neophobia over for mad. Altså angsten for at prøve noget, som man ikke har prøvet før. Mange informanter giver udtryk for at skolen her har en mere professionel mulighed for at skabe dannelse og vel at mærke en mulighed man ikke nødvendigvis har hjemme i familierne. Mange fremhæver med en vis stolthed at skolen har en "prøv noget nyt" mulighed som ikke nødvendigvis findes derhjemme. Og at denne eksperimenterede tilgang ser ud til at lykkes et godt stykke hen ad vejen. Altså en slags "ok, ikke broccoli i dag – men måske i morgen" tilgang. Perspektivet i at kunne prøve noget nyt og måske endda udfordre sine traditionelle spisevaner. Mange giver samtidig også udtryk for at de er glade for at skolen kan tilbyde noget, der er ernæringsmæssigt mere seriøst end det eleverne ellers er vant til, herunder ikke mindst til de lidt ældre elever. En del lærere er

ganske stolte over, at skolen her faktisk kan noget helt særligt, som man ikke kan nødvendigvis kan hjemme i familierne - nemlig at få børn til at prøve noget nyt.

Udligning af sociale uligheder er vigtig

Mange informanter har et vågent øje for de sociale uligheder og skolens rolle som folkeskole, altså et tilbud til alle uanset social baggrund. Mange fremhæver det faktum at madpakkerne kan være rigtigt forskellige og der er ingen tvivl om at lærerne har en bred erfaring når det gælder om at interessere sig for hvad der i grunden bliver spist under en skoledag. Man giver bredt til et udtryk for at den nye form for skolemad er blevet en slags skolemæssig "fællesnævner" – en ting som skolen kan tilbyde alle uanset baggrund. Og en mad som andre allerede har taget stilling til rent ernæringsmæssigt. Og som de også har et udbredt håb om at kvalitetsmæssigt er bedre end hvad eleverne traditionelt har spist. Det er en udbredt holdning at folkeskolen i forvejen har til formål at give et godt lærings- og dannelsesstilbud til alle uanset baggrund, og at skolemaden faktisk ser ud til at have et potentiale for det samme. Altså et potentiale, der peger i retning om at "alle er lige over for skolemaden".

Hvorfor er det nu lige at vi ikke alle skal spise sammen?

Informanter fremhæver de logistiske udfordringer – især når der er tale om eksterne leverandører. Det fremhæves af lederne, men det skinner også igennem når man spørger lærerne. Måske naturligt nok fordi det er dem, der står med de praktiske udfordringer omkring planlægning af de praktiske spise situation. Nogle giver også udtryk for en vis frustration over at forsøgsordningen på forhånd har bestemt i hvor høj grad det kan blive en "alle børn spiser" model (ABS). Mange havde gerne set at spisningen var for hele skolen. Og mange havde også - i de tilfælde hvor man er blevet pålagt en betalingsløsning - gerne set at det var for hele klassen og ikke bare for dem der var villige til at betale. Det giver nemlig praktiske udfordringer og lægger begrænsninger på fællesskab og sociale fordele. Mange giver udtryk for at ordningen gør, at man bliver tvunget ud i en slags dobbelt opdeling. Nogle spiser og nogle spiser ikke. Ordningen er i sin struktur lagt an på, at kun nogle deltager. Der sker ifølge informanterne en slags opdeling, når kun nogle på skolen nyder godt af ordningen. Og kravene om deltagerbetaling fremhæves som noget, der kræver en yderligere opdeling. Nemlig mellem dem, der deltager og dem der ikke gør. Mange kunne godt tænke sig at der var blevet en slags "all-in" tilgang.

Lave selv, få det fra kommunen eller ude i byen

De er positive ja, men fremhæver også de mange praktiske udfordringer som ordningen har tvunget dem ud i. Særligt for dem som har været igennem en udbudsrunde for at finde en ekstern leverandør, har det været krævende og involveret ganske omfattende juridisk assistance fra kommunens side. Omvendt er nogle af de skoler der på forhånd har valgt en intern kommunal leverandør ganske tilfredse, netop fordi de ikke har været

tvunget ud i omfattende udbudsforretninger. Materialet viser tydeligt at der ikke er nogen "No one size fits all" løsninger. Interview viser nemlig stor variation i hvordan man har grebet opgaven an. Nogle skoler har brugt lokale løsninger – altså hvad der fandtes i forvejen. En sportshal, en lokal butik eller allerede eksisterende skolemadsfaciliteter. Det er osse dem, der er sluppet lettest igennem. Andre har skullet i udbud med hvad deraf følger af jura, kontrakter og konsulent timer. Helt generelt gælder, at de skoler der har haft erfaring og infrastruktur er langt mindre frustrerede over de praktiske udfordringer i forhold til hvad andre mindre erfarne lærere og skoleledere oplever at have skullet gå igennem.

Mere eller mindre forældreinvolvering?

En interessant detalje i nogle interviews er at "kollektiviteten" ser ud til at udfordre nogle læreres grund opfattelse af hvordan skole hjemssamarbejdet bør fungere. Mange deler den opfattelse at vi skal have mere forældre involvering i skolens opgaver og ikke mindre. Her er nogle lærere tydeligvis lidt i tvivl om hvilken vej indførelsen af skolemad i grunden leder ned af. Selv om mange lærere godt kan se fordelene ved skolemaden, så gør de samtidig opmærksom på at man med en skoleorganiseret kollektiv måltidsordning netop fratager forældrene noget af ansvaret.

Bliver de mere læringsparate?

Det er der ikke mange lærere, der tør lægge hovedet på blokken for, før forskerne har set nærmere på ordningen. Men de er ikke i tvivl om at der på den sociale side og den trivselsmæssige side er forskelle. Med den fælles spisning – der hvor den finder sted – er der skabt et nyt fællesskab. Det skaber færre gnidninger. Der er stadig drenge, der vil ud at spille fodbold og piger der vil videre til deres pigefælleskaber. Men spisning i fællesskab opleves af mange informanter, som noget der giver færre konflikter i det daglige. De giver udtryk for at mange elever kommer tilbage til klassen efter frokost på en mere parat måde.

Lægger forsøgsdesignet begrænsninger i vejen?

Der er også forskel på hvordan lærerne oplever effekten afhængigt af om forsøget er med gratis skolemad eller der er delvis eller fuld betaling. I de tilfælde er det nemlig ikke alle elever der deltager i måltidet og det kan være sværere at skabe det fællesskab som et fælles måltid kan bibringe. Nogle lærere fremhæver også at selve forsøgsdesignet med meget omfangsrige selvrapporterende og forældreudfyldte spørgeskemaer også lægger belastninger på deltagerne - ikke mindst i mindre ressourcestærke familier. Mange lærere ser gerne at det hele havde været gratis, fordi man på den måde ville kunne tilbyde det til alle. Det er for mange klart at når man lægger en betaling på 15 eller 25 kroner så skærer man automatik nogen fra og så er man pludselig tvunget til at tænke på en helt ny logistik hvor nogle spiser og nogen ikke spiser. Men de fleste accepterer at det er en del af de politiske ønsker der her er kommet med i ordningen.

Appendix

Information til informanter: Formålet med undersøgelsen er at forstå positive og negative sider ved skolemadsforsøget på skolen set fra læreres og skolelederes perspektiv. Herunder at komme ind på trivsel og læringsparathed samt processen omkring selve opstarten af forsøget lokalt i forhold til de praktiske rammer. Derudover er formålet endvidere at belyse eventuelle særlige sociale uligheds aspekter i ordningen samt lærernes og elevernes konkrete involvering i forsøgsordningen.

Informanter blev informeret om at det var frivilligt at deltage og de kunne trække tilsagn om brug af interviews tilbage indenfor en 4 ugers periode, hvorefter interviews blev anonymiserede. Informanter blev ved interviewets start bedt om at bekræfte at de var blevet informeret om formålet med undersøgelsen, at angive navn og stilling samt at give tilsagn om at interviewet måtte optages og bruges til forskningsformål.

Spørgsmål

1. Hvad er efter din opfattelse de vigtigste motivationer eller grunde til at implementere et skolemadsprogram?
2. Del gerne dine synspunkter og indtryk på proces, der førte til programmet herunder involvering af forskellige personale grupper. Og om i har tidligere erfaring
3. Hvordan foregik valget af leverandør og opsætning af de praktiske rammer og havde i erfaring med skolemad i forvejen
4. Hvordan vil du beskrive de positive sider af implementering så langt
5. Hvordan vil du beskrive de negative sider af implementering
6. Kan du beskrive rammerne omkring måltidet - lærer involvering og elev involvering og aldersgruppe (ind, mellem, ud) og om der findes infrastruktur
7. Kan du fortælle om der er pædagogisk integration af "maden"
8. For de 2 vigtige emner trivsel og læringsparathed kan du beskrive din indsigt så langt
9. Og i jeres program hvad er efter din mening fremmende/hæmmende når det gælder socialt udsatte børn i klassen.
10. Hvad har i gjort for at tilpasse maden efter aldersgrupper og appetit